

**בחירת בית ספר:
צעירים לא מאמינים
בחינוך הציבורי**

ירדן גזית

05/2011

**מכון ירושלים לחקר שווקים
WWW.JIMS-ISRAEL.ORG**

בחירת בית ספר: צעירים לא מאמינים בחינוך הציבורי

צעירים עד גיל 35 רוצים לבחור את בתי הספר של ילדיהם בעצמם, ושוקלים לשלוח את ילדיהם לבתי ספר פרטיים, כך עולה מניתוח סקר חדש של מכון ירושלים לחקר שווקים.

52% מהצעירים מתחת לגיל 35 תומכים בשיטת הוואוצ'רים, לפיה תקציב החינוך מחולק להורים אשר בוחרים לאיזה בית ספר לשלוח את ילדיהם. עוד עולה מהסקר כי 58% מהצעירים עם ילדים שולחים או שקלו לשלוח את ילדיהם לבית ספר פרטי. בנוסף, הסקר מגלה כי 56% מהצעירים סבורים כי איכות החינוך בבתי הספר הציבוריים התדרדרה בשנים האחרונות.

רקע

נהוג לחשוב כי בתי ספר פרטיים הם נחלת ידם של עשירים בלבד, וכי מערכת חינוך ציבורית היא זו המאפשרת למעמדות הנמוכים יותר, אשר אין ביכולתם לממן שכר לימוד בבתי ספר פרטיים, גישה לחינוך איכותי. בשנים האחרונות פורסמו בעולם מספר מחקרים המערערים על תפישה זו, ולפיהם אלטרנטיבות למודל החינוך הציבורי/ממשלתי משרתות דווקא את האוכלוסייה הענייה.

החוקרת הבולטת בתחום זה היא הפרופסור קרוליין הוקסבי מאוניברסיטת סטאנפורד. מחקרה של הוקסבי מצאו, בין השאר, כי תוכניות המגבירות את יכולתן של משפחות לבחור את בית הספר של ילדיהם משפרות את מצבם של ילדים בני מיעוטים, בעלי מוגבלויות או ממשפחות מעוטות יכולות, יותר מאשר ילדים המגיעים ממשפחות אחרות.¹ מחקר אחר שזכה לתהודה רבה הוא מחקרו של הפרופסור ג'יימס טולי מאוניברסיטת ניוקאסל.² טולי חקר את מערכות החינוך בשלל מדינות מתפתחות ומצא כי שיעורים ניכרים מבני המעמדות הנמוכים שולחים את ילדיהם לבתי ספר פרטיים, אשר נמצאים בקרבת מקום מגוריהם ובשכר לימוד בו הם יכולים לעמוד. זאת על אף שבכל המדינות אותן חקר ישנה מערכת חינוך ציבורית בחינם.

סקר של מכון ירושלים לחקר שווקים, אשר תוצאותיו יוצגו כאן, בחן את עמדות הציבור בישראל ביחס למבנה מערכת החינוך ולאלטרנטיבות שונות למימונה. תוצאות הסקר מגלות כי העניין בבתי ספר פרטיים, בפתיחת אזורי הרישום ובאלטרנטיבות למימון הציבורי של החינוך אינם נחלתם של עשירים בלבד. הסקר מגלה כי צעירים מביעים עניין רב יותר בבתי ספר פרטיים ובאלטרנטיבות למימון הציבורי מאשר מבוגרים, ללא קשר להכנסה. הסקר נערך באמצע שנת 2010 באמצעות מכון דהף בקרב 1,000 נשאלים המהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית בישראל. טעות הדגימה המרבית היא 4.5%.

חוסר שביעות רצון ממערכת החינוך הציבורית

רוב הנשאלים (53%) סבורים כי איכות החינוך בבתי הספר הציבוריים נהייתה פחות טובה בהשוואה לעבר. רק 12% סבורים כי איכות החינוך הציבורי השתפרה, ואילו השאר, 25% סבורים כי איכות החינוך נותרה כשהייתה. מעניין לציין כי 15% מהנשנים סבורות כי איכות החינוך השתפרה, לעומת 10% בלבד מהגברים. לא נמצא מתאם סטטיסטי מובהק בין הכנסה לבין עמדת הנשאלים בקשר לשינוי באיכות החינוך הציבורי. בקרב קבוצת בני 26-35 המהווה את קבוצת ההורים הצעירים, נמצאו השיעורים הגבוהים ביותר של הסוברים כי איכות החינוך הציבורי התדרדרה (61%). נמצא מתאם סטטיסטי לפיו ככל שגיל הנשאל צעיר יותר, כך גוברים הסיכויים שיטען כי איכות החינוך הציבורי התדרדרה (ניתן להזמין את הרגרסיות באמצעות פנייה למכון).

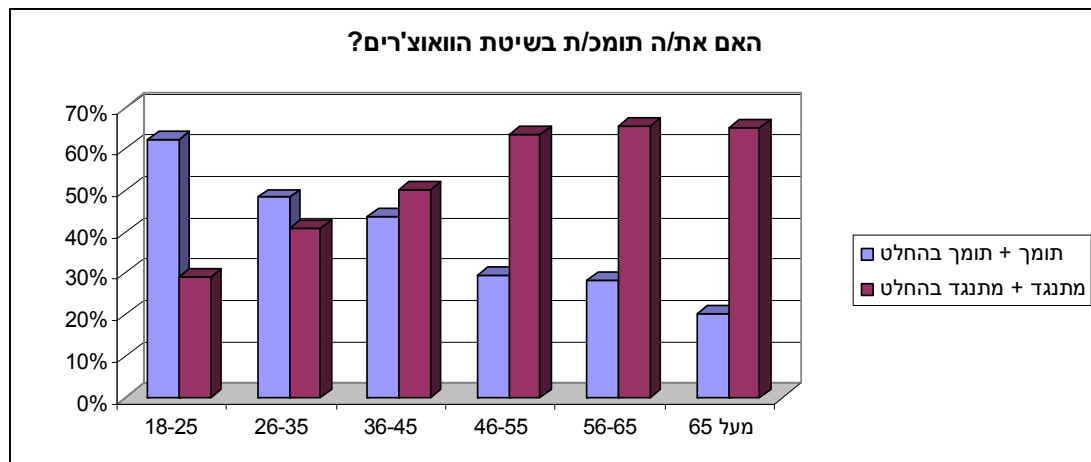
¹ Caroline Hoxby, *The Economics of School Choice* (Chicago: University of Chicago Press, 2003).

² James Tooley, *The Beautiful Tree: a personal journey into how the world's poorest people are educating themselves* (New Delhi: Penguin; Washington, DC: Cato Institute, 2009)

שיטת הוואוצ'רים

בשנים האחרונות תופשת שיטת הוואצ'רים תאוצה בשוודיה, בארה"ב ובמקומות אחרים בעולם. לפי שיטה זו, במקום להעביר כספים ישירות לבתי הספר הציבוריים, כל הורה מקבל "וואצ'ר" (שובר) בשווי ההוצאה הממשלתית הממוצעת לתלמיד. ההורים יכולים לבחור עבור ילדם כל בית ספר, ציבורי או פרטי, ומשרד החינוך יעביר לבית הספר את המימון באמצעות השובר.

38% מהנשאלים תומכים או תומכים מאוד במעבר לשיטת הוואצ'רים, לעומת 53% מתנגדים או מתנגדים מאוד. הציבור אם כן אינו בשל עדיין למעבר לשיטה זו, אם כי ישנם סימנים שהתמיכה בשיטה גוברת ובעוד מספר שנים יהיה לה רוב. צעירים תומכים בשיטה זו יותר מאשר מבוגרים. מבין הנשאלים בקבוצת בני 18-25, 62% הביעו תמיכה בשיטה לעומת 29% שהתנגדו. בקבוצת בני 26-35 ישנו רוב של 49% התומך בשיטה לעומת 41% המתנגד לה. ההתנגדות העיקרית אם כן קיימת בקרב האוכלוסייה המבוגרת יותר. בקרב בני 65 ומעלה 65% מתנגדים לעומת 20% תומכים.

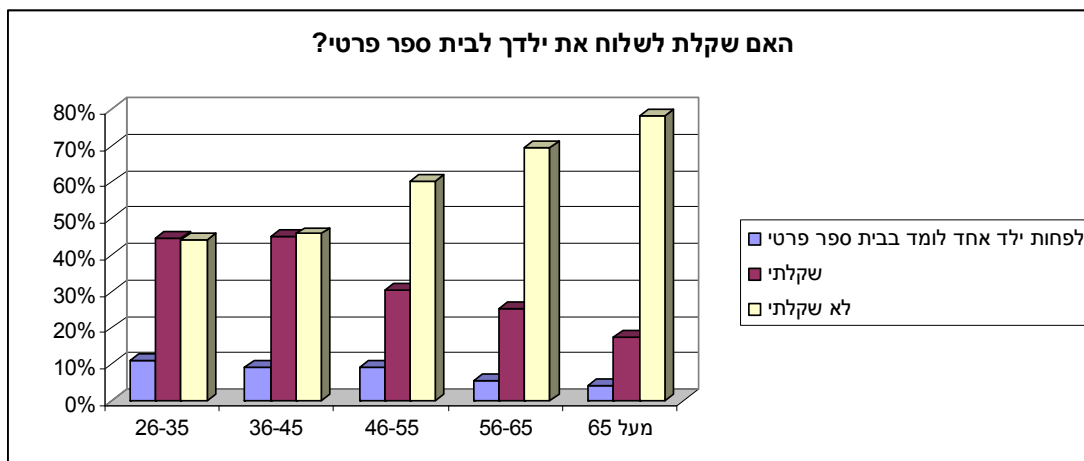

מקור: מכון ירושלים לחקר שווקים

נתון מעניין נוסף הוא כי לא מדובר דווקא בשכבות המבוססות כלכלית התומכות בשיטה זו. המבוססים כלכלית יכולים להרשות לעצמם לשלם עבור בתי ספר או מורים פרטיים, או על מגורים בשכונה יוקרתית בה רמת בית הספר הציבורי גבוהה. דווקא בני השכבות החלשות יותר מבחינה כלכלית הם אלה אשר ילדיהם לומדים בבית ספר ציבורי ברמה נמוכה, ואשר ייהנו מחופש בחירה מוגבר בבחירת בתי הספר של ילדיהם. לפי תוצאות הסקר ככל שהכנסה המשפחתית נמוכה יותר, כך שיעור התמיכה בשיטת הוואצ'רים גבוה יותר. ההכנסה המשפחתית הממוצעת בקרב המשיבים שהתנגדו או לא הביעו דעה בנוגע לוואצ'רים גבוהה ב-17% מהכנסתם הממוצעת של אלה שתמכו בשיטה.

יחס לבתי ספר פרטיים

מבין הנשאלים אשר יש להם ילדים, ל-8% לפחות ילד אחד הלומד בבית ספר פרטי. כשליש נוסף שקלו לשלוח את ילדיהם לבית ספר פרטי, ו-59% מעולם לא שקלו זאת. גם כאן הצעירים פתוחים יותר בפני האפשרות לשלוח את ילדיהם לבית ספר פרטי מאשר מבוגרים. בקרב בני 65 ומעלה עם ילדים רק 4% שלחו את אחד מילדיהם לבית ספר פרטי, ו-78% מעולם לא שקלו את האפשרות. לעומת זאת, בקרב בני 26-35 עם ילדים, ל-11% לפחות ילד אחד בבית ספר פרטי, ו-45% שקלו לשלוח את ילדיהם לבית ספר פרטי (לעומת 44% אשר מעולם לא שקלו זאת). גילם הממוצע של אלה שלא שקלו לשלוח את ילדיהם לבית הספר גבוה בכ-8 שנים מגילם הממוצע של אלה ששקלו זאת או שאחד מילדיהם לומד בבית ספר פרטי. על אף שהכנסתם הממוצעת של "תומכי" בתי הספר הפרטיים גבוהה מזו של "מתנגדי בתי הספר הפרטיים", לא נמצא כל מתאם סטטיסטי מובהק בין הכנסה והיחס לבתי ספר פרטיים.

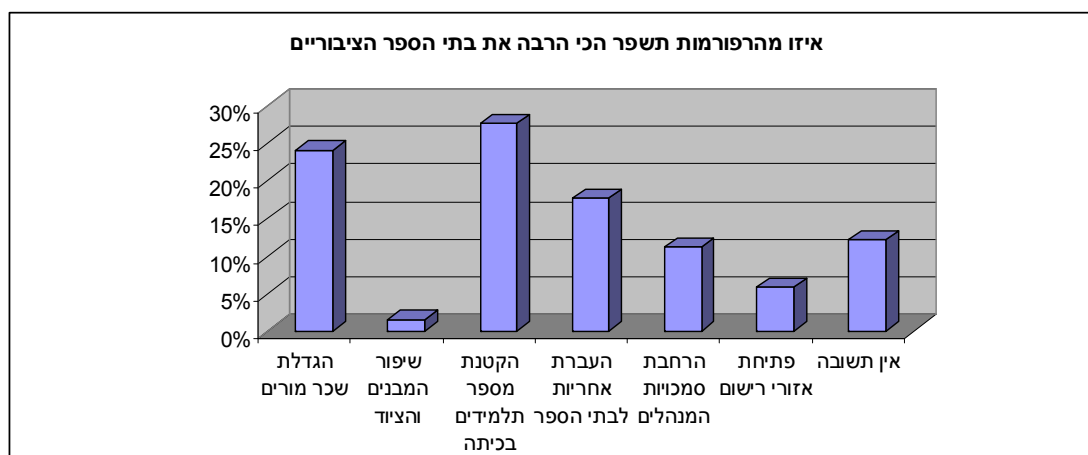
מקור: מכון ירושלים לחקר שווקים

בסקר זה שנערך בשנת 2008 רק ל-5% מהמשיבים היה לפחות ילד אחד בבית ספר פרטי (לעומת 8% כאמור ב-2010), ורק 28% שקלו לשלוח את ילדיהם לבית ספר כזה (לעומת 34% ב-2010). 66% מעולם לא שקלו זאת, לעומת 59% בלבד ב-2010. זוהי עלייה משמעותית בתוך שנתיים בלבד בשיעור האנשים השולחים או שוקלים לשלוח את ילדיהם לבתי ספר פרטיים.

רפורמות במערכת החינוך

באחת השאלות בסקר התבקשו המשיבים לבחור בחלופה אחת מבין שש שלדעתם תשפר הכי הרבה את מערכת החינוך הציבורית. מבין השש, שלוש כרוכות בעלויות ניכרות אך לא בשינוי מבני וארגוני: הגדלת שכר המורים, הקטנת מספר התלמידים בכיתה ושיפור המבנים והציוד. השלוש האחרות אינן כרוכות בעלויות משמעותיות אך דורשות רפורמה מבנית וארגונית: העברת אחריות לבתי הספר על איכות החינוך, הענקת סמכויות למנהלים לנהל את תקציבי בתי הספר ולהעסיק ולפטר מורים, והענקת האפשרות להורים לרשום את ילדיהם לכל בית ספר ללא קשר לאזורי הרישום.

מתוצאות הסקר עולה כי הציבור עדיין מעדיף את האופציה היקרה של הקטנת מספר הילדים בכיתה (31%), והגדלת שכר המורים (27%) על פני העברת אחריות לבתי הספר (20%), הרחבת סמכויות המנהלים (12%) ופתיחת אזורי הרישום (7%). בסך הכול באופציות ה"תקציביות" תמכו 60% לעומת האופציות ה"ארגוניות" שזכו לתמיכה של 39%.

מקור: מכון ירושלים לחקר שווקים

כאשר מפענחים את התשובות לפי גיל עולה כי הקבוצה אשר תומכת בפתרונות ה"תקציביים" בשיעור הגבוה ביותר היא קבוצת בני 36-45 (67% לעומת 33%). לבני קבוצת גיל זו הכי הרבה ילדים בגילאי בית ספר, ועל כן היא תרוויח יותר מכל קבוצה אחרת מתוספת תקציב לחינוך. לעומת זאת הקבוצה

שהביעה את התמיכה המועטה ביותר באופציות התקציביות היא קבוצת בני 18-25 (54% לעומת 46%) אשר לרוב חבריה אין עדיין ילדים בבתי ספר, ואשר מביעה לכל אורך הסקר עמדות ליברליות יותר כלפי מערכת החינוך.

מעניין לציין כי ההכנסה הממוצעת של אלה שתמכו בפתרונות תקציביים גבוהה יותר מזו של אלה שתמכו בפתרונות ארגוניים (אם כי לא נמצא מתאם סטטיסטי מובהק).

סיכום

תוצאות הסקר מערערות על התפישה לפיה בתי ספר פרטיים ואלטרנטיבות למודל החינוך הציבורי/ממשלתי הם עניין לעשירים בלבד. חוסר שביעות הרצון מאיכות החינוך הציבורי היא נחלת כלל האוכלוסייה, והעניין בבתי ספר פרטיים, בשיטת הוואוצ'רים וברפורמות ארגוניות במערכת החינוך חורגת בהרבה מהמעמד הגבוה (בכל הנוגע לשיטת הוואוצ'רים התמיכה הרבה ביותר מגיעה מבעלי הכנסה נמוכה). צעירים נמצאו כקבוצה הפתוחה ביותר בפני בתי ספר פרטיים ושינויים מבניים במערכת החינוך.

מתוצאות הסקר עולה כי תופעת בתי הספר הפרטיים אינה מובנת דיה על ידי התקשורת וקובעי המדיניות. יש מקום לבדיקה מעמיקה יותר שתתן תמונת מצב אמיתית של התופעה. ראוי כי הדיון הציבורי בנושאי חינוך ייקח בחשבון את עמדות הציבור ואת האלטרנטיבות בהן הוא תומך. על קובעי המדיניות לשים לב לעובדה כי צעירים אינם מאמינים עוד במודל הקיים.